

Lausunto

15.08.2025

Asia: VN/27065/2023

Lausuntopyyntö ehdotuksesta poliisin tietojenvaihtoa koskevan lainsäädännön muuttamisesta

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi poliisilain, henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain, henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain, rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain, rikostorjunnasta Tullissa annetun lain, henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetun lain sekä henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa annetun lain muuttamisesta

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Sisäministeriö

PL 28

00023 Valtioneuvosto

kirjaamo.sm@gov.fi

Asianumero: VN/27065/2023

Lausuntopyyntö ehdotuksesta poliisin tietojenvaihtoa koskevan lainsäädännön muuttamisesta

Aluksi

Sisäministeriö pyytää lausuntoa luonnoksesta hallituksen esitykseksi laeiksi poliisilain, henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain, henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain, Rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain, rikostorjunnasta Tullissa annetun lain, henkilötietojen käsittelystä Tullissa annetun lain sekä henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa annetun lain muuttamisesta.

Esityksessä ehdotetaan lainsäädäntöön merkittäviä muutoksia, jotka laajentavat poliisin oikeuksia saada tietoja salassapitosäännösten estämättä sekä pyynnöstä että oma-aloitteisesti eri tahoilta. Esitetyt säännökset myös laajentavat luovutussäännöksiä poliisin ja muiden viranomaisten välillä muun muassa rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi. Uutena asiana poliisilaissa säädettäisiin poliisin mahdollisuudesta saada tietyin edellytyksin henkilön läsnäolotieto ja henkilötieto yksittäisessä tapauksessa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajalta. Muutokset koskevat ja vaikuttavat sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaan. Poliisilain sääntelyä täsmennettäisiin muutoinkin.

Lääkäriliitto ymmärtää muutosten tarpeellisuuden poliisin näkökulmasta, mutta katsoo, että esitys nykyisessä muodossaan ei ole selvä ja jättää monissa kohdin tulkinnan varaa. Koska kysymys on puuttumisesta merkittäviin perustuslain perusoikeuksiin, tulisi esitystä huomattavasti tarkentaa ja selventää. Koska lausuntokierros on osunut kesäloma-aikaan, niin kaikki merkittävät tahot eivät välttämättä ole ehtineet reagoida.

Lääkäriliitto katsoo, että valmistelua tulisi jatkaa ja lausuntoaikaa pidentää. Mitä laajemmin asiaan saadaan asiantuntijatahojen ja käytännön toimijoiden näkemyksiä sitä parempi esityksen sisällöstä tulee. Perusteltu valmistelu edesauttaa mm. hankalien tulkintatilanteiden syntymistä, jotka jo tähänkin asti ovat kuormittaneet terveydenhuollon toimijoita ja pahimmillaan johtaneet oikeusprosesseihin, kun on katsottu, että potilastietoja on väärin perustein luovutettu.

Lääkäriliitto käy läpi lausunnossaan aluksi yleisiä näkökohtia muutosten merkittävydestä ja esitetyistä säännöksistä, jonka jälkeen keskittyy kommentoimaan lähinnä poliisilain uutta 4 luvun 5 §:ää ”Tietojen saanti sosiaali- ja terveydenhuollosta” ja 7 luvun 2 §:ää ”Tietojen luovuttaminen”.

Muutosten merkittävyys

Terveydenhuollossa arkaluonteisten potilastietojen suojaaminen ja niiden salassapito on perustavanlaatuinen ja keskeinen asia. Potilastiedot kuuluvat arkaluontoisiin tietoihin, joiden suojaamisella on erityinen merkitys perusoikeusnäkökulmasta. Asialla on olennaista merkitystä ja vaikuttavuutta ei vain potilaan kannalta, vaan laajemminkin. Potilas-lääkärisuhteen luottamuksellisuudella on merkitystä hoidon toteutumisessa ja onnistumisessa.

Yleisempää ja jopa yhteiskunnallista merkitystä asiaan tulee taasen sitä kautta, hakeutuvatko ihmiset, ja riittävän ajoissa, terveyspalvelujen piiriin, jos on pelkoa, etteivät tiedot ole salassa pidettäviä. Esitys ei saisi johtaa siihen, että tietojen luovutus rajoittaisi terveyspalvelujen käyttöä, kun henkilö pelätessään tiedon siirtyvän poliisille tai muulle viranomaiselle, jättäisi tämän takia hakeutumatta tarvitsemiensa terveyspalvelujen piiriin. Palvelujen piiriin hakeutumisella on taasen merkitystä ei vain yksilölle itselleen, vaan yleisesti sairauksien ennaltaehkäisyyn ja viime kädessä koko väestön terveyteen. Intressi keskeisiin salassa pidettäviin säännöksiin on siten merkittävä. Kun perusoikeuksiin tehdään rajoituksia, tulee niiden olla välttämättömiä hyväksyttävän tavoitteen saavuttamiseksi ja muutenkin suhteellisuusvaatimuksen mukaisia ja tarkkarajaisia.

Koska perusoikeuksia on useita, tulee tämän tyyppisessä lainsäädäntöhankkeessa suorittaa intressipunnintaa erityisesti yksityisyyden suojan ja muiden perusoikeuksien kesken. Lisäksi tulee huomioida eri säädökset, niiden tarkoitusperät ja tavoitteet, jottei eri lakien kollisiotilanteita synny ja ettei tietojen luovutusta arvioitaessa tarvitsisi tehdä erillisiltä säännösten punnintaa.

Kun katsotaan nykytilannetta, niin sosiaali- ja terveydenhuollossa tietosuoja- ja salassapitoäännösten lukuisuus ja niiden sisältöjen vaihtelevuus on aiheuttanut käytännössä ongelmatilanteita. Tietojen luovuttamista saatetaan joutua arvioimaan saman asian puitteissa sen eri vaiheissa ja eri säädösten perusteella, joten on ensiarvoisen tärkeää läpikäydä tämän esityksen vireillä ollessa myös muu substanssilainsäädäntö ja peilata sitä eri säädösten tarkoituksiin. Eri säännösten erot menettelysäännöksissä aiheuttavat soveltamispulmia sosiaali- ja terveydenhuollossa. Lainsäädäntöä olisi perusteltua tarkastella kokonaisuuden kannalta ja pyrkiä yhtenäistämään säännöksiä.

Säädöksiin joudutaan ottamaan kantaa mitä erilaisimmissa konteksteissa terveydenhuollossa ja ne aiheuttavat usein epäselvyyttä, runsaasti työtä sekä myös seuraamuksia erilaisten väärintulkintatilanteiden takia. Intressipunninta eri säädösten soveltamisesta onkin käytännössä valunut terveydenhuollon ammattilaisten mm. lääkärin harteille. Vastuu ja seuraamukset mahdollisesta virheellisestä arvioinnista lankeavat sen myötä myös samalle taholle.

Edellä mainittu on tärkeää, ei vain henkilöiden perusoikeuksien toteutumisen ja turvan kannalta, vaan myös terveydenhuollon toimijoiden oikeusturvan toteutumiseksi. On muistettava, että kysymys on perustavanlaatuisista arkaluonteisiksi tiedoksi katsottavien tietojen luovuttamisesta ja menettelystä. Terveydenhuollossa toimijat vastaavat aina omasta toiminnastaan ja potilaana tai asiakkaana olevat kohdistavat herkästi tyytymättömyytensä suoraan toimijoita kohtaan, jolloin muistutukset, kantelut ym. toimet herkästi lisääntyvät. Oikeusprosessit tietojen luovutusten osalta, myös terveydenhuollossa, ovat viime vuosina kasvaneet. Oikeusprosesseihin, jotka ovat usein pitkäkestoisia ja kuormittavia, on jouduttu usein juuri siitä syystä, että ei ole ollut selvyyttä, mitä tietoa ja miten tietoja voidaan luovuttaa. Turhia prosesseja tulisi ennaltaehkäistä ja välttää.

Lääkäriliitto haluaa kiinnittää huomiota myös poliisin tietopyyntöihin. Lääkäriliittoon tulleista jäsenten yhteydenotoista käy yleisesti ilmi poliisien tietopyyntöihin liittyviä ongelmia. Pyyntöjä on esitetty eri tavoin, jopa puhelimitse. Pyyntöjen epäselvyydet tai vajavaisuudet ovat usein johtaneet siihen, ettei tietoja ole voitu luovuttaa ja pyyntöihin on pitänyt pyytää mm. tarkempaa yksilöintiä (esim. viittausta säädökseen, joka on pyynnön perusteena). Tärkeää siten on, että säädösten muuttuessa myös poliisin tietopyyntöjen selkeyteen kiinnitetään huomiota.

Tietojensaantia sosiaali- ja terveydenhuollosta tulisi ehdotuksessa arvioida riskiperusteisesti, koska esitetyllä sääntelyllä olisi vaikutuksia potilaan hoitosuhteen luottamuksellisuuteen ja sitä kautta mahdollisesti myös siihen, miten henkilöt hakeutuvat tietyissä tilanteissa terveydenhuollon palveluiden piiriin. Vaikutukset yksityiselämään ja henkilötietojen suojaan näyttää arvioidun suppeasti.

Koska kaikkien tahojen intressissä on a) ymmärtää toiminnan oikeudelliset perusteet ja b) että käytännön toiminta näissä asioissa on selkää ja sujuvaa on säännöksiä uudistettaessa ehdottoman tärkeää, että ne ovat: 1) tarkkarajaiset 2) käytännön toimijoille selvät ja 3) niitä on tarkasteltu kokonaisuutena terveydenhuollon erityissäädösten kanssa.

Käytännön tilanteiden jouhevaksi ratkaisemiseksi lain pykälien sanamuodot edellyttävät täsmällisyyttä. Myös hallituksen esityksen pykäläkohtaisten perustelujen tulee olla yksityiskohtaisia ja ymmärrettäviä ja niissä olisi hyvä havainnollistaa käytännön konkreettisia tapauksia, jotta tulkintaongelmilta ja ylimääräiseltä työltä välttyttäisiin. Hallituksen esityksen perusteluistahan haetaan viime kädessä johtoa, miten asiassa pitää toimia.

Esitettyjen säännösten arviointia

Terveydenhuollon toiminta on, ja siinä syntyy paljon sellaista arkaluonteista tietoa, jotka ovat perusoikeuksien piirissä. Nyt annettu esitys jää vajavaiseksi perustelluksi erityisesti perusoikeusnäkökulmasta. Esityksen perusteella ei ole riittäviä edellytyksiä arvioida kaikkia muutosten edellytyksiä perusoikeuksien toteutumisen kannalta.

Lääkärin salassapitovelvollisuudesta on säädetty useissa eri laeissa. Keskeisin säännös lääkärin kannalta perustuu oikeudenkäymiskaaren (4/1734) 17 luvun 14 §:n 1 momentin todistamiskieltoon, jonka mukaan lääkäri tai muun terveydenhuollon ammattihenkilöllä on velvollisuus olla todistamatta henkilön tai hänen perheensä terveydentilaa koskevasta arkaluontoisesta tiedosta tai muusta henkilön tai perheen salaisuudesta, josta hän asemansa tai tehtävänsä perusteella on saanut tiedon, ellei se, jonka hyväksy salassapitovelvollisuus on säädetty, suostu todistamiseen. Pykälän 2 momentin mukaan tuomioistuin voi velvoittaa 1. momentissa mainitun henkilön todistamaan, jos syyttäjä ajaa syytettä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistua on kuusi vuotta vankeutta.

Poliisilaissa ei ole nykyään vastaavaa suoraa pykälää poliisin laajaan tietojensaantiin sosiaali- ja terveydenhuollossa, mutta nyt olevassa esityksessä lakiin lisätään uusi 4 luvun 5 § ”Tietojen saanti sosiaali- ja terveydenhuollosta”.

Pykäläkohdista tarkemmin

Esityksen 4:5 §:n 1 momentin mukaan sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään, poliisilla on päälylystään kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä oikeus saada sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetussa laissa (703/2023) tarkoitettulta palvelunantajalta tai sen tehtäviä suorittavalta henkilöltä salassapitosäännösten estämättä tieto henkilön läsnäolosta sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajan toimitiloissa tiettyä aikana ja tieto läsnäolleen henkilön henkilöllisyydestä, jos tieto on välttämätön:

- 1) sellaisen rikoksen paljastamiseksi ja selvittämiseksi, josta laissa säädetty ankarin rangaistus on vähintään 2 vuotta vankeutta, tai rikoslain 17 luvun 6 §:ssä, 20 luvun 6, 8 tai 18 §:ssä, 21 luvun 7, 10 tai 15 §:ssä, 23 luvun 1 tai 3 §:ssä, 28 luvun 1, 3 tai 4 §:ssä, 35 luvun 1 §:ssä tai 41 luvun 5 tai 6 §:ssä tarkoitettun rikoksen paljastamiseksi ja selvittämiseksi;
- 2) yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi sekä rikosten ennalta estämiseksi, jos henkilö aiheuttaa käytöksellään sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajan toimitiloissa henkeä, terveyttä tai omaisuutta uhkaavan vaaran;
- 3) kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi;
- 4) henkilön tavoittamiseksi vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa tai tuomioistuimeen noutamista varten;
- 5) kadonneen tai kadonneeksi epäillyn tai mahdollisesti hengen tai terveyden vaarassa olevan henkilön löytämiseksi.

1. Lain 4 luvun 5 §:n 1 mom. edellytyksistä

Ensinnäkin on huomioitava, että sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännössä palvelunantajan ja palveluntuottajan käsitteissä on ollut eroavaisuutta. Nyt kysymyksessä olevassa esityksessä tiedonsaantioikeudet velvoittavat kuitenkin vain palvelunantajia, vaikka tarkoituksena lienee kohdistaa velvollisuus luovuttaa tietoja myös palveluntuottajiin.

Ehdotetun poliisilain 4:5 §:n 1 momentin mukaan poliisilla olisi oikeus saada tieto henkilön läsnäolosta sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajan toimitiloissa tiettyä aikana ja tieto läsnäolleen henkilön henkilöllisyydestä.

Tiedonsaantioikeus käsittää henkilön läsnäoloa toimitiloissa, mikä voi aiheuttaa epäselvyyttä laintulkinnassa. Tämän takia kohtaan liittyy kysymyksiä niiden käsitteisiin ja ulottuvuuksiin mm. milloin ja millä tavoin ne käytännössä toteutetaan. Miten läsnäolo toimitilassa käsitettä arvioidaan; sisältääkö se vain sisätilat vai myös ulkotilat tai toimitilojen välittömän läheisyyden?

Miten tietyssä aikana määrittelyä sovelletaan? Määrittääkö poliisi sen haluamallaan tavalla eli kattaako se tilanteet, että poliisi on juuri saanut vihiä asiasta tai voiko poliisi pyytää esim. listausta kaikista tietyssä aikana terveydenhuollon yksikössä olleista/asioineista? Miten siis tietyssä aikana määrettä sovelletaan?

Pohdintaa aiheuttaa myös, miten poliisi pyynnön käytännössä toteuttaa a) kirjeellä tai sähköpostilla b) ilmestymällä toimintayksikköön ja pyytää tietoja siellä läsnä olevalta? e) soittaa esim. lääkärikeskuksen neuvontaan ja pyytää tietoja? c) pyytää tietoja vasta jälkikäteen?

Tähän liittyen on hyvä pohtia myös palvelunantajan kannalta a) miten pyyntö ohjataan yksikön sisällä? b) kuka luovutuksesta viime kädessä vastaa?

Myös henkilötiedon luovutuksen osalta pohdintaa aiheuttaa esim. miten huomioidaan tilanne, jos henkilö on terveydenhuollon toimitiloissa, mutta ei ole vielä rekisteröitynyt potilaaksi?

Edellä mainittu huomioon ottaen, jos käytännön näkökulmia ei ole huomioitu ja käytännössä syntyy epäselvyyttä, miten pitää toimia, niin tietojen luovutuksessa tapahtuu herkästi virhearviointeja, joita pitäisi kaikin tavoin välttää.

Lääkäriliitto painottaa sitä, että lakiesitys koskee kaikkia asiakastietolain mukaisia palvelunantajia, joka on laaja joukko koskien niin julkista kuin yksityistä terveydenhuollon toimijaa.

Yksityisen terveydenhuollon piirissä (kuten lääkäriasemilla) toimitaan monilla eri tavoin; työsuhteessa, yksityisenä yrittäjänä, toteutetaan palveluhankintaa ja vuokratyötä. Onko esitystä laadittaessa mietitty em. näkökohtia, ja myös sitä, että potilasrekisterit voivat olla erilaisia? Lääkäriasemilla palveluksessa olevien terveydenhuollon ammattilaisten lisäksi siellä toimii itsenäisiä elinkeinonharjoittajia, jotka ovat myös itsenäisiä rekisterinpitäjiä omista potilaistaan. Heidän osaltaan poliisiin pyyntö tulisi kohdistaa yksittäiseen lääkäriin, joka on rekisterinpitäjä.

Mitä tulee taasen rajaukseen henkilötiedosta, on keskeistä, että asia on nimenomaan rajattu siihen eikä ulottuvuutta ole laajennettu salassa pidettävään potilasrekisteriin kuuluiin käynti- ja terveystietoihin tai muihin tietoihin hoito- tai asiakassuhteen sisällöstä.

Pykälässä tuodaan esiin perusteena myös välttämättömyys. Tämän termin merkitys tulisi selkeästi määritellä ja avata. Mainittua termiä käytetään tyypillisesti tietosuojaan liittyvässä lainsäädännössä, mutta monissa säännöksissä käytetään perusteena myös tarpeellisuutta. Tiedonsaannin välttämättömyyden käsitettä voisi selkeyttää tarpeellisuus -käsitteeseen. Tämä helpottaisi päätöksen tekoa tietojen luovuttamisesta päättävän tahon ja toisaalta niitä vaativan viranomaisen toimitissa.

Henkilön yksityisyyden suojan toteutumisen näkökulmasta on olennaista, että pääsääntöisesti tieto hänen hoitosuhteestaan terveydenhuollon toimintayksikköön jää hänen halutessaan luottamukselliseksi. Hoitosuhdetta koskevan tiedon korostetun yksityisyyden puolesta puhuu myös luottamuksellisuuden yleisempi merkitys terveydenhuoltojärjestelmän toimintaedellytysten kannalta. Myös tuomioistuinten päätöksissä on huomioitu yksityisen suojan merkitys

Lakiesityksen perusteluita tulisi tarkentaa eikä tietojen luovuttajan harteille pitäisi jäädä epäselvyyttä tai tulkinnan velvollisuutta.

2. Lain 4 luvun 5 §:n 1 momentin 1 kohdan aikamääreestä ym.

Lain 4 luvun 5 §:n 1 kohdan mukaan poliisilla olisi oikeus saada tietoja terveydenhuollon palveluja käyttäneistä sellaisten rikosten osalta, joiden enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta.

Tätä aikamääritelmää ei ole kuitenkaan tarkemmin perusteltu esityksessä. Aikamääre on merkittävästi lyhyempi kuin oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 14 §:n 1 momentissa todettu nykyinen kuuden vuoden aikamääre. Lyhyempi aikamääre lienee mietitty siltä pohjalta, että ehdotuksen mukaan kyse rajautuisi vain tietojen saantiin eikä todistamiseen. Esityksen perusteella jää kuitenkin epäselväksi, mihin nyt tehty ehdotus perustuu, joten sitä olisi hyvä selventää.

Mitä tulee sitten 4:5 §:n 1 kohdan laajennukseen siitä, että tietojensaantioikeus ulotettaisiin, rikoksen paljastamiseksi ja selvittämiseksi, koskemaan myös tiettyjä sellaisia rikosnimikkeitä, joissa enimmäisrangaistus on alle kaksi vuotta.

Tämä laajennus aiheuttaa kysymyksiä, kun tarkastelee pykälässä viitattuihin RL:n eri pykäliin. Repetuaari on sangen laaja ja kirjava. Säännös koskee monia, myös lieviä rikoksia kuten varkaus,

näpistys, kavallus ja vahingonteko, liikenneturvallisuuden vaarantaminen jne. Näin ollen kysymykseen tulisi esim. tieto, joka olisi välttämätön näpistysrikoksen selvittämiseksi. Säännöksessä, ei kuitenkaan ole rajattu, että näpistysrikoksen olisi tullut tapahtua sosiaali- tai terveydenhuollon toimiyksikössä, vaan kysymykseen voisi tulla mikä tahansa näpistysrikos ja missä tahansa.

Tämän pykäläkohdan tarkastelu olisi tarpeen yksityiskohtaisemmin muutoinkin esim. jottei synny tilannetta, jossa esim. liikenneonnettomuudessa vammautunut henkilö, jonka voitaisiin arvioida vaikuttaneen tapahtumaan ja syyllistyneen lievään rikokseen, ei seuraamusten pelossa uskaltaisi hakeutua tarvitsemaansa hoitoon.

Lääkäriliitto pitää pykälän lopun sisältöä siten kyseenalaisena eikä voi välttyä ajatukselta, että kun kohdassa mahdollistetaan laajasti poliisin tiedonsaantioikeutta lievissäkin rikoksissa, että tällä on pyritty varmentamaan tiedonsaantia moninaisissa asioissa. Puutteelliselta siten vaikuttaa yksityiselämän ja henkilötietojen suojan rajoittamista koskevat suhteellisuus- ja hyväksyttävyyksivaatimukset. Tietojen saannin laajentaminen tällä tavoin voi vaikuttaa yleisesti henkilöiden haluun, vaikka tarvetta on, hakeutua sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden piiriin, johon jokaisella kansalaisella on myös oikeus perustuslain mukaan.

3. Lain 4 luvun 5 pykälän 2 kohta

Mainittu kohta liittyy tietojensaannin tilanteisiin yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen ja rikosten ennalta estämiseen, jos henkilö aiheuttaa käytöksellään sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajan toimitiloissa henkeä, terveyttä tai omaisuutta uhkaavan vaaran.

Lääkäriliitto pitää kohtaa tärkeänä. Terveydenhuollon toimitiloissa, niin potilaat, kuin henkilökuntakin joutuvat entistä enemmän kohtaamaan vaarallisia tilanteita. Lääkäriliitto on selvittänyt asiaa Lääkäri väkivallan tai vainon kohteena-raportissa . Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on myös ratkaisussaan 28.11.2024 todennut, että sekä potilaiden että terveydenhuollon työntekijöiden oikeuksien turvaaminen edellyttäisi lainsäädännön selkeyttämistä. Asian selkeyttäminen laissa on siten nähty jo aiemmin tarpeelliseksi ja tärkeää on myös se, rikosilmoituksen voi tehdä myös terveydenhuollon ammattihenkilön esimiesasemassa oleva taho.

Säännöksen kohta on toivottavasti jatkossa omiaan estämään uhkaavia tilanteita. Tämä luo myös oikeusturvaa terveydenhuollon ammattihenkilöille heidän työssään.

4. Lain 4 luvun 5 §:n 5 kohta

Tässä kohdassa perusteena on kadonneen tai kadonneeksi epäillyn tai mahdollisesti hengen tai terveydenvaarassa olevan löytäminen.

Lääkäriliiton mielestä kohta on sinällään ymmärrettävä, mutta hengen ja terveyden vaara tulisi liittää sanamuotoon kiinteästi eli kohtaa tulisi täsmentää siten, että tieto voitaisiin luovuttaa tilanteessa, jossa poliisi etsii kadonnutta tai kadonneeksi epäiltyä henkilöä JA tämä on mahdollisesti hengen tai terveyden vaarassa. Nyt oleva sanamuoto TAI vaikuttaa virheelliseltä.

Vielä eräänä huomiona voisi todeta, että joskus on tilanteita, joissa täysi-ikäinen, oikeustoimikelpoinen henkilö voi omasta vapaasta tahdostaan haluta ja päättää kadota. Tällöin ei saisi syntyä estetilannetta eli tilannetta, että tällainen henkilö ei voisi hakeutua halutessaan terveydenhuollonpalvelujen piiriin hänen sitä tarvitessa.

5. Muut 4 luvun kohdat

Kohtiin 3 ja 4 Lääkäriliitolla ei ole sen enempää lausuttavaa kuin, että kohdan 3 kansallisen turvallisuuden käsite on erittäin laaja ja moniulotteinen ja kohdan 4 peruste tulee ilmeisimminkin poliisin ja tuomioistuinten toiveesta. Puuttumatta sen enempää näihin kohtiin, niin viimeksi mainitun osalta todetaan kuitenkin, että terveydenhuoltoa ei pitäisi käyttää keinona esim. saada henkilö tuomioistuimeen noutamista varten, vaan siihen tulisi käyttää muita poliisin keinoja.

6. Lain 7 luvun 2§

Lain 7 luku koskee vaitiolovelvollisuutta, vaitiolo-oikeutta, tietojen luovuttamista ja viranomaisten välistä tietojen vaihtoa. Tietojen luovutus voi tapahtua pyynnöstä tai oma-aloitteisesti.

Esitysluonnoksen 7 luvun 2 §:n mukaan:

Poliisi saa salassapitosäännösten estämättä luovuttaa muita kuin 1 §:n 1 momentissa tarkoitettuja tietoja viranomaiselle tai julkista tehtävää hoitavalle yhteisölle, jos tietojen luovuttaminen on yksittäistapauksessa tarpeen poliisille tai muulle viranomaiselle tai julkista tehtävää hoitavalle kuuluvan tehtävän tai tärkeän yleisen tai yksityisen edun vuoksi. Tietojen luovuttamisesta

turvallisuuden kannalta merkittävään tehtävään pyrkivän tai siinä olevan henkilön luotettavuuden varmistamiseksi säädetään erikseen laissa.

Poliisi saa salassapitosäännösten estämättä luovuttaa muita kuin 1 §:n 1 momentissa tarkoitettuja tietoja, joiden ilmaisemiseen on yksittäistapauksessa painava syy hengelle tai terveydelle vaarallisen tapahtuman, vapautteen kohdistuvan rikoksen tai huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon estämiseksi tai muun tärkeän yleisen tai yksityisen edun suojaamiseksi taikka valtion turvallisuuden varmistamiseksi.

Poliisi saa salassapitosäännösten estämättä luovuttaa muita kuin 1 §:n 1 momentissa tarkoitettuja tietoja yhteiskunnan kriittisen infra-struktuurin suojaamisesta ja häiriönsietokyvyn parantamisesta annetussa laissa (xx/2025) tarkoitettulle kriittiselle toimijalle, jos tietojen luovuttaminen on tarpeen poliisille tai kyseiselle kriittiselle toimijalle kuulu-van kriittisen infrastruktuurin suojaamiseen tai häiriönsietokyvyn parantamiseen liittyvän tehtävän suorittamiseksi.

Edellä 1–3 momentissa tarkoitettu tieto voidaan antaa pyynnöstä tai oma-aloitteisesti.

Poliisin rekisteriin talletettujen tietojen luovuttamisesta säädetään lisäksi henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetussa laissa.

Ehdotetussa muodossaan sääntely muuttuisi vaitiolovelvollisuudesta poikkeamisesta tietojen luovutusoikeutta koskevaksi säännökseksi.

Lääkäriliiton mielestä pykälä on ongelmallinen. Se on liian yksilöimätön ja laaja ja mahdollistaa tietojen saannin mm. sosiaali- ja terveydenhuollosta useammin kuin mitä yksityiselämän suoja ja tietosuoja edellyttäisivät. Säännöksessä ei ole myöskään määritelty yksilöidysti niitä viranomaisia, joille tietoja voitaisiin luovuttaa, mikä antaa mahdollisuuden monenlaiseen arvointiin eli tietoja voitaisiin luovuttaa miltei kenelle hyvänsä. Vielä suurempi vaara sisältyy mahdollisuudessa tietojen luovuttaminen yksityisille toimijoille.

Pykälässä on mainittu perusteena tarve tietojen luovuttamiseen ja painava syy. Tietoja on mahdollisuus antaa myös oma-aloitteisesti.

Lääkäriliiton mielestä poliisin tiedonluovutusoikeus on jäänyt liian yleisluontoiseksi ja se vaatii tarkempaa yksilöintiä ja rajausta.

Oma-aloitteisessa tietojenantamisessa on omat riskinsä, mm. tuleeko riittävää oikeudellinen peruste tarkasteltavaksi. Lisäksi oma-aloitteinen tietojen luovuttaminen ja sen toteuttaminen voi olla monenlaista, joten herää kysymys kuka luovutustoimintaa valvoo. Oma-aloitteisuus voi pahimmillaan johtaa tietosuojan ja perusoikeuksien tarpeettomiin loukkauksiin. Tietojen luovutuksen tulisi siten tapahtua viranomaisen pyynnöstä.

Lopuksi Lääkäriliittoa mietityttää hallituksen esityksen perusteluissa viittaus (s. 14) KHO:n tapaukseen 2023:51. Saatamme olla väärässä, mihin kohtaan tämä tapauksen esilletuominen on tarkoitus yhdistää, kun tapausta ei sen enempää oteta esiin tai analysoida esityksen tietyissä perusteluissa, mutta liitto arvioi, että se liittyy nyt käsillä olevan esityksen 7-lukuun.

Liitto kiinnittää tapaukseen huomiota, koska asia liittyy tietojen antamiseen Valvirasta. Päätöksessä katsottiin, että poliisilla oli oikeus poliisilain 5 luvun 2§:n 1 momentin perusteella saada Valviralta hoitovirhekantelua koskevat asiakirjat salassapitosäännösten estämättä esitutkintaa varten, jossa samassa asiassa oli esitutkinta meneillään. Asiakirjat sisälsivät menehtyneen henkilön potilas- ja terveystietoja ja eri tahoilta pyydettyjä lausuntoja. Terveystietojen ammattihenkilö, joka itse oli kantelun ja tutkinnan kohteena ja siis itse syytteen vaarassa, oli joutunut vastaamaan Valviralle, joka taas oli joutunut luovuttamaan tietoja poliisille. Tämä päätös on huolestuttava terveydenhuollon ammattihenkilöiden oman oikeusturvan toteutumisen kannalta ja sisältää riskin siitä, että kantelun kohteena olevan terveydenhuollon henkilön itsekriminointisuoja ei toteudu. Itsekriminointisuojan toteutumisen turvaamiseen tulee aina kiinnittää huomiota.

Lopuksi käytännön toiveita

Lääkäriliitto näkee tärkeänä paitsi esityksen jatkovalmistelun, niin myös sen, että asetustasolla tai vähimmillään sosiaali- ja terveysministeriön ohjeistuksella annetaan tarkemmin selvyttä lain säännösten soveltamiseen ja myös tietojen luovutusta koskevien merkintöjen tekemiseen ym. vastaaviin seikkoihin. Tämä edesauttaisi tulevaisuudessa säädösten soveltamista yhteneväisesti eri palvelunantajilla ja valtakunnallisesti, joka lisäisi oikeusvarmuutta ja edesauttaisi käytännön joustavaa toimintaa.

Tämän vuoksi liitto esittää, jo tässä vaiheessa toiveensa, että lain voimaantullessa:

- poliisilla olisi valmiit lomakkeet, joista ilmenisi pykälät poliisin oikeuksille ja luovuttajan velvollisuuksille (tai oikeuksille) tietojen saantiin/luovutukseen
- ohjeistukset annettaisiin kaikille toimijoille, unohtamatta esim. pieniä lääkäriammatinharjoittajia, jotka toimivat omissa tiloissaan

- STM:n opas ”Ohje terveydenhuollon ja poliisin väliseen tiedonvaihtoon” päivitetään
- ohjeistusta ja informaatiota uusista säännöksistä ja niiden merkityksestä annettaisiin myös potilaille ja muille terveydenhuollossa asioiville asiakkaille heidän jo hakeutuessaan terveydenhuollon palveluiden piiriin.

Lainvalmistelun jatkuessa Lääkäriliitto on valmis lisäkommenttien antamiseen.

Kunnioittavasti

Suomen Lääkäriliitto ry.

Kati Lehtonen,

lakimies, VT

Politiikkatoimiala

Lehtonen Kati
Suomen Lääkäriliitto - Finlands Läkarförbund